

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
ӘЛ-ФАРАБИ атындағы ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
ФИЛОСОФИЯ ЖӘНЕ САЯСАТТАНУ ФАКУЛЬТЕТІ
Т. ТӘЖІБАЕВ атындағы ЭТНОПЕДАГОГИКА ЖӘНЕ ЭТНОПСИХОЛОГИЯ
ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ОРТАЛЫҒЫ
ПЕДАГОГИКА ЖӘНЕ БІЛІМ БЕРУ МЕНЕДЖМЕНТІ КАФЕДРАСЫ

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ имени АЛЬ-ФАРАБИ
ФАКУЛЬТЕТ ФИЛОСОФИИ И ПОЛИТОЛОГИИ
НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ЦЕНТР ЭТНОПЕДАГОГИКИ
И ЭТНОПСИХОЛОГИИ имени Т. ТАЖИБАЕВА
КАФЕДРА ПЕДАГОГИКИ И ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО МЕНЕДЖМЕНТА

Академик Т. Тәжібаевтың 109 жылдығына арналған
«АКАДЕМИК Т. ТӘЖІБАЕВ ЖӘНЕ ПЕДАГОГИКА ҒЫЛЫМЫ»
атты Т. Тәжібаев оқулары аясында республикалық ғылыми-әдістемелік конференция

МАТЕРИАЛДАРЫ

МАТЕРИАЛЫ

республиканской научно-методической конференции в рамках Тажибаевских чтений
«АКАДЕМИК Т. ТАЖИБАЕВ И ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ НАУКА»,
посвященной 109-летию со дня рождения академика Т. Тажибаева

Алматы, 2019

Академик Т. Тәжібаевтың 109 жылдығына арналған «АКАДЕМИК Т. ТӘЖІБАЕВ ЖӘНЕ ҚАЗІРГІ ПЕДАГОГИКА ҒЫЛЫМЫ» атты Т. Тәжібаев оқулары аясында республикалық ғылыми-әдістемелік конференция материалдары. – Алматы: Қазақ университеті, 2019. – 138 бет.

ISBN 978-601-04-3888-0

Т. ТӘЖІБАЕВТЫҢ ЖАСТАР ТӘРБИЕСІНЕ ӘСЕРІ

Мурзагулова М.Д., Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университеті педагогика және білім беру менеджменті кафедрасының аға оқытушысы, педагогика ғылымдарының магистрі, Алматы қаласы, Қазақстан Республикасы

XIX ғасырдың аяғы мен XX ғасырдың басында қазақ халқының ұлттық болмысын, сана сезімін сақтап қалуда одан әрі дамытуда ұлттық интеллигенция реакциялық саясатқа мүмкіндігінше қарсы тұрып, қолдарынан келген істі алға бастыруға барынша тырысқан белгілі тұлғалардың бірі – Т. Тәжібаев.

Төлеген Тажібайұлы Оңтүстік Қазақстан облысы, Арыс ауданы, Қараспан ауылында дүниеге келген. 1917 жылы бүкіл мемлекетте төңкеріс ушығып жатқан кезде, Тажібаетардың отбасы тұрған Сыр-Дария облысында жаппай аштық жүрін жатты, әсіресе кедей қазақ елді мекендерде. Осы бүкіл халықтың бақытсыздық кезеңінде Тәжібаевтар отбасының әкесі, анасы және төрт баласы қайтыс болды.

1917 жылы ауыр халден аштықтан өлейін деп жатқан жеті жасар қазақ баласын тауып алдық. Медициналық көмек көрсетілгеннен кейін, тамақ берілгеннен кейін, баланың аты Төлеген екенін білдік. «Әкем шаруашылықта бір нәрсе жасаса, Төлеген бір минутқа да оның қасынан кетпейтін, бір көмегін көрсеткісі келетін, дегенмен ештеңе қолынан келмесе де тырысатын, өйткені ол әлі кішкентай, әрі әлсіз болатын. Бірінші біз оған барлығымыз білетін қазақ тілінде түсіндіретінбіз. Кейін Төлеген орысша сөйлеп үйренді. Содан бастап мен оны орысша әліппеге үйреттім», -деп К.И. Кабанов есіне алады. Т. Тәжібаевтың ғылыми-педагогикалық әрекеті 1938 жылы Алматы жоғары оқу орындарында бастау алады. Басында Абай атындағы педагогикалық институтта психология пәні оқытушысы болып, кейіннен педагогика және психология кафедрасының меңгерушісі болып қызмет атқарады. 1940-1957 жылдары аралығында ол түрлі мемлекеттік қызметтерді атқарды. Солайша, 1940 жылы – Қазақ ССР Нарконының бірінші орынбасары болып, сосын Халық комиссияры. Солай 50-жаста Қазақстанның халық білімінің басшылығында болады. 1941 жылы Қазақ ССР-нің Халық Советінің комиссарларының Төрағасының орынбасары болып тағайындалады. Республика басқармасының аппаратындағы жұмысын Т.Тәжібаев Д.А. Қонаевпен бірге бастады.

1944 жылдың сәуір айында, Ұлы Отан соғысының аяқталуына бір жыл қалғанда Қазақ ССР Президиумының Жоғарғы Соетінің жарлығы бойынша бірінші рет Республиканың сыртқы істер Халық комиссиярыаты құрылды. Сол кезде Министрлер Советінің Төрағасының орынбасары болып жұмыс жасап жүрген Т. Тәжібаевты Республиканың сыртқы істер Халық комиссияры қызметіне тағайындайды. Т.Тәжібаевтың тікелей басшылығымен және белсенді қатысуымен сыртқы істер Министрлігінің штаттық кестесі жасалынып және негізгі бағыттары айқындалды. Осы жұмыстардың барлығы соғыс аяқталысымен республиканың халықаралық ұйымдарда жұмыс жасайды деген үмітпен атқарылды. Жоғары білімді дипломат бола тұра соғыстан кейінгі жылдары ол бірнеше рет АҚШ-қа барып, бұл мемлекетті ішінен көреді, 60-жылдары таптық езгіден босатылған. Индия мен Совет өкіметі ара-қатынасын нығайтуға өз үлесін қосады.

Т.Тәжібаев ұлы ғалым ретінде өзінің үздіксіз еңбегі мен отанына деген шексіз махаббатымен Қазақстандағы тарихи-педагогикалық және психологиялық ғылымның қалыптасуының басында тұрып, білім беру мен мәдениеттің жарық көруіне негіз болды.

Қазақстандағы педагогика тарихының негізін қалаушының өмірі мен іс-әрекетіне қатысты аталған тақырыпқа байланысты арнайы әдебиетпен танысқан кезде біз оның тарихи-педагогикалық мұрасын зерттеу күрделі, үш түрлі процестен тұратындығын айқындадық:

– біріншіден, бүгінгі таңға дейін Т.Тәжібаевтың тарихи-педагогикалық идеялары Қазақстанның қоғам және мемлекет қайраткерінің шығармашылық іс-әрекетінің даму процесін талдауға мүмкіндік бермейтін ұсақталған, фрагментарлы материал болатын;

– екіншіден, нақты-тарихи материалдарды іріктеу, оларды бағалау кезінде олардың көбіне сол уақыттағы идеологияланған догмалар мен стереотиптердің белгісін негізге алғанын біз алдын ала болжай алдық;

– үшіншіден, осы әдебиеттермен жұмыс жасау кезінде материалдың жазылу сипатына үлкен мән беру және педагог Төлеген Тәжібаевтың өмірлік іс-әрекеті туралы ой-пікірлерге сыни тұрғыда қарау керек болды.

Т. Тәжібаев монографиясының барлық бөлімшелерінің ішінде діни мектептерге қатысты жағдайлар, ересектерді оқыту мәселелері бірінші бөлімге кіреді, онда Қазақстандағы мектеп білімінің жүйесіне қатысты мәселелер сөз болады. Осылайша Т.Тәжібаев алғаш рет мектеп білімінің құрылуына қатысты оның бейнесін толығымен құрастырады, сонымен қатар мектеп саясатының қарама-қайшы сипатын ашып көрсетеді. Ол ең алдымен қазақ халқының өсіп ер жетіп келе жатқан ұрпақтың классификациясына бағыттады. Қазақстанда сол кездері болған барлық мектеп түрлеріне анықтама бере отырып, қазақ педагогикасының дамуына өзіндік үлес қосты.

1965 жылы Т.Тәжібаевтің «XIX ғасырдың екінші жартысындағы Қазақстандағы педагогикалық ойлардың дамуы» туралы монографиясы жарық көрді. Онда оқыту, діни білім беру, классикалық және шынайы білім беру, әйелдер білімі және тағы басқа мәселелер қамтылды. Сонымен қатар ғылыми еңбекке Ш. Уалиханов, Ы. Алтынсарин, А. Құнанбаев т.б. қазақ қайраткерлерінің педагогикалық идеялары да енгізілген.

Қазақстандағы тарихи-педагогикалық ғылымның іргетасын қалаушы Төлеген Тәжібаевтың XIX ғасырдың екінші жартысында жүргізген әйелдерге білім беру мен оларды баяндау мәселелеріне қатысты зерттеулері де жарыққа шықты. Т.Тәжібаевтің ойынша XIX ғасырдың екінші жартысында Қазақстандағы әйелдерге білім беруді ұйымдастыру негізінен екі мәселеге байланысты негізделген:

– біріншіден, қазақ қыздары қазақтардың тұрмысы мен қоғамдық-саяси өміріндегі алар орнынан;

– екіншіден, Қазақстан сол уақытта Ресейдің құрамдас бөлігі болғандықтан, Ресейдегі әйелдерге білім беру мәселесінің жалпы деңгейі мен дәрежесін қамтыды. Қазақстандағы әйелдер монархиялық Ресейдегідей құқықсыздыққа ие болғандықтан, олардың білім алуына деген күрес демократиялық бостандық үшін күрестің органикалық бөлігін құрады. Т.Тәжібаев әйелдердің басыбайлықтан босау мәселесін алға қоя отырып, оның адамзат тарихындағы маңызды мәселелердің бірі екендігін көрсетті.

Т.Тәжібаев «Бүкіл әлем тұрғындарының жартысын құрайтын әйелдердің қоғамдағы ауыр және төмен дәрежесі, олардың сан ғасырлық физикалық және рухани езгіге душарлығы адамзат алдына әйелдердің азат болуы туралы мәселені қойды, әйелдер қозғалысының дамуына септік болды. Капиталистік қоғам әйел мәселесін жандандыра отырып, оның шешім табуы үшін қажетті объективті алғышарттарды жасайды»-деген болатын.

Т.Тәжібаев ҚазМУ-дың ректоры болып тағайындалысымен университеттің материалдық-техникалық базасын жетілдіріп, профессор-оқытушылар құрамының нәтижелі жұмыс жасауларына жағдай жасауды және студенттердің тұрмыстық ахуалына назар аударуды бірінші кезекті мәселе ретінде қойды. Т.Тәжібаев ректорлық қызметі барысында студенттердің терең білім алуына толық жағдай жасауды және ұстаз-ғалымдарды ғылыми ізденістер жасауына қолдау көрсетуді жадында берік ұстады. Осы принциптің арқасында ұстаздар мен студенттер қауымы арасында Т.Тәжібаев үлкен құрметке ие болды.

Белгілі ғалым Ж.Ыскаков «Т.Тәжібаев өз мамандығы педагогика психологиядан басқа философия, тарих, әдебиет тіл білімі сияқты қоғамдық ғалымдардың басты салаларына батыл барып, олар жөнінде мәселелі пікірлерде еркін айта алатын, кең тынысты ғалым болды. Ол ағылшын тілін жақсы білетін» деп өз баяндамасына енгізген болатын. 1993 жылы жарық көрген Ж.Түрікпеновтың «Академик Т.Тәжібайұлы қазақтың көрнекті психолог педагогы» атты ғылыми жинағында да ғылымның өмірі мен педагогикалық іс-әрекеті туралы көптеген ақпараттар берілген. Т.Тәжібаевтің жоғары азаматтық қасиеттері, оның жан дүниесіндегі байлығы, көптеген ғалымдардың еңбектерінде сипатталады және

гуманизму и социализму, и включение этих принципов в науки о педагогике и психологии.

Чтобы в полной мере использовать педагогическое и психологическое наследие Толегена Тажибаева в реализации идеи вечной страны, я считаю, что фундаментальные и прикладные проекты ориентированы на исследования, обладающие подлинным, политическим и научным потенциалом.

У.Б. Жарыкбаев, СК Калиев, К.Б. Сейталиев, Р.Х. Аймагамбетова и многие другие известные ученые теоретически анализируют в своих научных наследие Академика Т. Тажибаева и предлагают будущим исследователям логику педагогического исследования. Однако в эпоху этой неклассической науки необходимо проанализировать труды Т.Тажибаева и рассмотреть их на уровне методологического анализа.

Таким образом, изучая научное наследие Т.Тажибаева, я пришла к выводу, внес бесценный вклад в развитие отечественной науки и системы образования, так как с полной отдачей сил и энергии он трудился во благо Родины.

Список использованной литературы:

1. Тажибаев Т. «Өнегелі өмір» / под ред. Г.М. Мутанова. – Алматы: Қазақ университеті, 2016. В.69.
2. Намазбаева Ж.И. Психологические вопросы развития этнокультурной личности. Материалы Международной научно-практической конференции «Академик Т.Т.Тажибаев – основатель психологической и педагогической науки в Казахстане». – Алматы, 2014.